

80 JAAR NVVT: HET VERLEDEN VAN VERF

BLOED, ZWEET EN TRANEN (I)

De Nederlandse Vereniging van Verf Technici NVVT vierde op beestachtige wijze het 80-jarige bestaan: op 17 september in dierentuin Artis te Amsterdam. Voordat het dierenrijk in al zijn kleurenpracht bewonderd werd, kwamen drie tijdperken aan bod die de verfindustrie hebben gemaakt tot wat zij moet worden: het verleden, het heden en de toekomst. Vakblad Oppervlaktetechnieken wijdt er een drieluik aan, dat treffenderwijze het slotakkoord heeft in december, thema Visie, met de lezing van de verffabriekenkoepel VVVF. Ook de geschiedenislezing keek vooruit. "Wij werken in een raamwerk dat steeds smaller wordt: het milieu."

Voor een overzicht van de geschiedenis van verf had geen betere spreker gestrikt kunnen worden dan Piet Kempenaar van verfmolen De Kat. In de enige nog werkende verfmolen ter wereld, schilderachtig malend in de Zaanse Schans, worden workshops Verfbereiding gegeven door de vermaarde lakchemicus Pieter Keune (zie ook de redactionele pagina Terugblik, juni, p. 48, 'Baarmoeders en kraamkamers in de BV Nederland'). De beroepsmolenaar trekt met zijn verfmolen 120.000 bezoekers per jaar, een toeristenstroom die wordt opgevangen door zes mensen in een Vennootschap onder Firma.

Kempenaar combineert de missie met koopmansgeest in een levendige presentatiestijl. "In het museale werk is het enorm belangrijk dat we dit monumentale erfgoed ook gaan exporteren. Ik begon in 1981 op verfmolen De Kat als ondernemer. Er zijn nog maar 1.200 molens over in Nederland, van de 10.000." Er zijn misschien nog 25 beroepsmolenaars over, maar deze ondernemende molenaar spreekt tot de verbeelding. "Er worden zestig vreemde talen op papier uitgedeeld in de molen, noem er maar een..." "Fries!" "Ja, een interview in de Leeuwarder Courant heeft een halve pagina free publicity opgeleverd."

DIEP IN HET KRIJT

In Krommenie bij Forbo wordt amorf calciumcarbonaat gebruikt, wel 25.000 tot 30.000 kilo krijt per jaar. "Ook gaat het krijt naar voetbalvelden voor de krijtlijnen op het veld, en de kleinverpakkingen gaan naar kunstenaars. Die krijtverkoop moeten we in stand houden, het is een moneymaker en dat is óók belangrijk," onderstreepte Kempenaar het belang van een gezonde bedrijfsvoering.

Er zijn contacten met het onderwijs, maar "het ambacht van verf maken is verdwenen. Alles leren ze op de computer, de stu-

contact met verf is verloren. Pas sprak ik bij architectonische schilders, dat is natuúrwetenschap!"

THUIS VERF MAKEN VOOR EEN EIGEN SIXTIJNSE KAPEL

Aan Verfmolen De Kat zal het niet liggen. Het is een Erkend Leerbedrijf, waar studenten twintig weken aan verbonden zijn. "Studenten van 18, 19, en 20 jaar oud, ze kunnen er kennis van nemen en onderzoeken een stukje literatuur. Pieter Keune is onze docent, trouwens ook uitgever van het tijdschrift KM: Kunstenaarsmaterialen. Het hele circus begint de komende

"Het ambacht van verf maken is verdwenen. Alles leren ze op de computer, de student heeft geen idee wat hij ruikt."

dent heeft geen idee wat hij ruikt. Oplosmiddel is al sinds jaar en dag verboden op verfacademies. Dus restauratieateliers en kunstschilders beginnen te morren. Dat zijn kunstenaars, maar op de Bouwbeurs waar ik met veel schilders heb gesproken, is me de geringe kennis opgevallen. De verf gaan ze bij de groothandel halen, het

weken weer te draaien: workshops met drie centimeter mortel zodat je kan schilderen als Michelangelo." Dat je fresco's kunt maken, dus. In hoeverre er een Sixtijnse Kapel aan het plafond verschijnt, is natuurlijk een kwestie van zelf oefenen in de eigen tijd.

Na de lezingen over verleden, heden en toekomst van verf, waarop in latere edities nog nader wordt teruggekomen, gingen de verftechnici een kijkje nemen bij Moeder Natuur om te zien hoe daar de kleurenpracht en camouflagetechnieken geregeld zijn.

Tegenwoordig kun je alleen nog aan iemands schoenen zien of hij smaak heeft om in gepaste kleding op een jubileum te komen. Inderdaad, dat zit wel goed bij Piet Kempenaar (Verfmolen De Kat), die een gloedvol betoog hield over de geschiedenis van verf.

Een historisch overzicht voerde met zeilschepen en karrensporen langs de vindplaatsen van de prijsloze grondstoffen. “Bruin poeder werd donker door het op te lossen, en dat bleek perfect te zijn om zijde te verven. Via de VOC, onze gelegaliseerde roversbende, kwam het uit de Amazone binnen (het zal de West-Indische Compag-

nie geweest zijn, – red.). De eerste die het hier produceerden waren criminelen: in het rasphuis in Amsterdam. Regenten, die op geld belust waren, maakten de werkplaatsen groter en namen er patent op: alleen het rasphuis mocht dit hout raspen. Tot er een molen kwam die het sneller kon,” bleek de achterliggende gedachte bij het historische voorbeeld van vroege industrialisatie van het verfambacht. De molen bracht de doorbraak. De eerste succesvolle textielindustrieën konden vervolgens opkomen in bijvoorbeeld Haarlem, Leiden en Antwerpen.

VARKENSREUZEL AAN DE MUUR

Ook de binnenhuisarchitectuur kan wel een verfje gebruiken. “Alles zag er in die tijd somber uit. Teer is donker, en in de middeleeuwen gebruikten ze reuzel, varkensvet, om het hout te beschermen. In het Archeon te Alphen aan den Rijn staat zo’n huis als voorbeeld. Halverwege de 17e eeuw kwam het eerste pigment naar Zaandstad, in aardekleuren: okergeel en okerrood uit de Franse Ardennen. De Provence heeft de leveranciers nog steeds. Uit Italië kwam bij Verona groene aarde, daar werd tweeduizend kilo per dag uit een mijn gehaald. Uit Spanje kwam Spaans Rood, 1.500 kilo per dag werd er omhooggetakeld. Het is onvoorstelbaar krachtig,

en je kan het ook gebruiken om glas te polijsten,” leek hij zich moedwillig in een vakblad over oppervlaktetechnieken te manoeuvreren. Kempenaar bleek de mijn zelf bezocht te hebben. “De mijn was gestut met boomstammetjes waarvan de meeste gebroken waren, de rest van de groep is weggevlucht en mijn vrouw en ik zijn er als enigen in gegaan,” benadrukte Kempenaar zijn volharding voor diepgaand onderzoek.

LUIS IN DE PELS VAN DE COSMETICA

Exotische pigmenten mochten in de bloemlezing niet ontbreken. “Lapis lazuli kost veertig euro per gram,” pochte Kempenaar met een groot brok ervan in de hand. “Of malachiet, een groene steen uit het Oeralgebergte waar in de Hermitage van Sint Petersburg de Malachietzaal mee bekleed is,” leek hij wel naar Supermans kryptoniet te verwijzen. “Kwikvermiljoen is een potje rood, gemaakt van kwik. En koningpurper komt van een zeeslak in Normandië. Voor anderhalve gram moet je twaalfduizend slakken levend slopen.

Tot de Spanjaarden in Mexico een luis tegenkwamen, op de nopal-cactus. Die hebben ze vermalen, en in kokend water geeft dat rood. Anthonie van Leeuwenhoek zag er pas een insect in met zijn microscoop. >

› Het resultaat, karmijnrood, is schitterend mooi. Daar kun je krankzinnig dure aquarelverf van maken. Of lippenstift: er zijn dames die met luizen op hun lippen lopen,” kreeg hij de lachers op de hand.

BIER ALS BINDMIDDEL

Destijds baanbrekende verfsystemen kwamen ook aan de orde, zoals dakpanlakken. “Heel veel krijtmolens zijn dakpannen gaan malen. In één laag had je een dekkende verf. We vergelijken materiaal dat we zelf maken met wat er geproduceerd wordt. In de kunstsector doen ze een dekkingsproef op speciaal papier. We kunnen watergedragen olieverf maken, waar ook les in wordt gegeven op de moderne kunstacademie, en dat met pigment vergelijken uit chemische fabrieken. Halverwege de test kijk je erdoorheen met die dure verf, en door zelf verf te maken heb je wél een dikke dekkende laag.” Moeiteloos kwam Kempenaar op basiskennis lak zoals voorin een leerboek over verf te vinden zou zijn. En weer met voorbeelden die uit het leven gegrepen waren. “Een bindmiddel met bloed werkt heel goed:

een bindmiddel moet plakken en goed drogen. Eens was er een Amsterdams café waaraan ik Spaans Rood geleverd had, dat heeft de eigenaar afgewerkt met bier als bindmiddel. En natuurlijk afgewerkt met acrylvernis, anders veeg je het eraf met een natte lap.”

MAYONAISE EN JAN VAN EYCK

Dierlijk vet is ook een bindmiddel. “Room, was, eieren: icoonschilderen doe je met ei met een theelepeltje water, ‘tempera’s mengen’ heet dat. Het geeft helderheid, er is niets te ontdekken van craquelé (spinnenwebvormige barstvorming – red.). Jan van Eyck heeft geëxperimenteerd met walnotenolie, knoflookazijn en uiteraard eigeel,” verklaarde hij onbedoeld het vroegere adres van de Vereniging voor Oppervlaktetechnieken van Materialen aan de Jan van Eycklaan in Bilthoven. “Het was prachtige verf, die kwam mooi omhoog en was stabiel, was in grote hoeveelheden te verwerken en makkelijk te verkrijgen. Olie-tempera heet het, een ander woord is mayonaise.” Het was niet alleen door de levendige presentatiestijl een lezing

om van te smullen, ook de kleurrijke voorbeelden maakten de vertelwijze des te smakelijker. Het vergt zelfs een driedelige nabeschouwing om het uit de verf te laten komen. <

MEER INFORMATIE

Deel II van dit artikel staat voor november geprogrammeerd, en in december, thema Visie, zal de voordracht van VVVF-voorzitter B. Berkel weergegeven worden. De toekomst van verf besproken aan de hand van de lezing van de TU Delft over zelfherstellende coatings, komt in de subrubriek Gehoord nog aan de orde komt in een latere editie.

De Nederlandse Vereniging van Verftechnici houdt viermaal per jaar een Studiemiddag in Nieuwegein, en in het voorjaar een congres in Brecht (B) met zustervereniging ATIPIIC.

www.NVVT-Nederland.nl

www.VerfmolendeKat.com